

Станиша ВОЈИНОВИЋ

stanisavojinovic@eunet.rs

ЗАБОРАВЉЕНИ ВУКОВ КРИТИЧАР КОНСТАНТИН Н. АЛЕКСИЋ

Самостални истраживач

Апстракт: Насупрот позитивних осврта на Вука Караџића и његово дело, шездесетих година 19. века јављају се критике његове језичке реформе у руској периодици. Међу критичарима се истиче славенофил Константин Алексић, који замера Вуку одвајање српског језика од словенске матице. Критику на ставове Алексића и других сличних у руској периодици написао је Панта Срећковић. Овај рад је остао у рукопису, и објавио га је Владимир Бован.

Кључне речи: полемика, славенофили, језичка реформа, руска периодика, историја српске књижевности

Међу Вуковим савременицима најмање података имамо о Константину Н. Алексићу, који је за време боравка у Русији, као гвардијски официр, објављивао радове у тамошњим листовима и часописима, и како је обавестио М. Ф. Рајевског (1811–1884), написао „Историју српске и хрватске књижевности“ 1860. године. У оставштини Михаила Ф. Рајевског (1811–1884) сачувано је пет Алексићевих писама писаних на српском језику, из Петрограда: 6/18. V, 23. VI/5. VII, 11/22. XII 1859. и 14/26. II (одговор на писмо од 28/XII 1859/7/I 1860) и 30. IV /12. V) 1860. године, која су углавном обавештајног карактера.¹ У последњем писму Рајевском из Петрограда, од 30. IV (12. V) 1860, пише: „Дао сам у ’Библиотеки для чтенія’ печатати ’Историју српске и хрватске литературе’.“²

Овај журнал „словесности, наук, художества, промышленности, новостей и мод“ основали су Николај Греч и И. А. Кривов 1834. године, а придружио им се и О. И. Санковски; излазио је до 1865. године, под разним уредницима. У години када је изашао Алексићев текст, уредник је био А. Ф. Писемски (1821–1881), а у објављивању посредник је можда био прота Рајевски. Нема података да је ова историја објављена, али је у овом часопису, у одељку „Политика“,

1 Јуџословени и Русија. Документи из архива М. Ф. Рајевског. Том II. Књига 1. Београд 1989, 19–24.

2 Редактор је у фусноти записао: Алексић – писац „Историје српске и хрватске литературе“ у „Библиотека для чтения“, С. Петербург 1860.

објављен један историјски преглед историје Срба у Угарској под насловом: „I. Современое состояніе Венгріи. С Петербург 30. априла 1860. года.“³

У чланку Алексић даје историју Срба у Угарској од почетка, наводећи догађаје по годинама: 834, 1000 (примање хришћанства), 1089, 1102, 1123, 1222, 1241, Лудовика Великог, из куће Анжуј (1342–1382), 1423 (владавина Сигисмунда, у савезу Србије, Босне и Бугарске у борби против Турака – победа Јанка Хуњадија), 1526 (Борба на Мохачу), 1491 (независност Угарске), 1552 (распростирање протестантизма), 1645, 1665 (Текелија и др.), 1686 (Угарска се ослободила власти Турака), 1690 (егзодус Срба под Арсенијем Чарнојевићем из Старе Србије у Угарску), 1703 (устанак Фрање Ракоција), 1711 (мир), 1720 (Угарској признате привилегије), 1754 (исељавања Срба у Русију), напад Наполеона на Аустрију; 1847 (о положају Срба); херцег Стефан и Сечењи, Лудвиг Кошут – војна дејства против Аустрије; револуција, Дебрецин и независност Угарске), Револуција (1848), молба цару Николају I за помоћ у угушењу Угарске револуције; смрт кнеза Шварценберга (мај 1857). Објаснио је жељу аустријског цара и потребу мира међу свим народима; незадовољство аустријским владањем дошло је до изражаја и 1849, комешањем у Угарској, Италији и међу Словенима. – Анализирао је драму *Георгиј Бранковић*, која је заснована на историји Срба. Бранковић је умро после десетогодишњег безуспешног покушаја да обезбеди самосталност. Ефекти ове драме на сцени делују алегоријски и завршавају се усклицима „живио“ на крају. Представљана је широм Румелије и проносила глас о династији Обреновића, блиској угарској грофици Хуњади, са жељом да обезбеди будућност Срба. Овако се мислило и деловало у Београду и свој Србији.

Како се види из обимне преписке, Рајевски је имао значајну улогу у везама Србије и Русије. Он се, као свештеник при руском посланству у Бечу од 1842, до смрти дописивао са Вуком Караџићем (од 1847. до 1862); сачувано је 13 писама, међу којима је и десет Вукових.

Боравак Рајевског у Шведској омогућио је контакте са научницима из Скандинавије, тако да је у Бечу Вуку препоручио данског слависту Едвина Маријуса Торнсона, са којим се Вук и дописивао. Сачувано је једно Торнсоново писмо Вуку, из Копенхагена од 7. III 1859. године, у коме захваљује на срдачном пријему у Бечу, где је боравио неколико дана.⁴

Када је Александар Сандић (1836–1908) покренуо, у Бечу, лист *Ost und West* („Исток и Запад“, 1862–1865), уз помоћ кнеза Миха-

3 *Полиџика*, „Библиотека Для чтения“ (Петроград), 1860, XXVII, Том CLX, јул, 1–24. (сваки одељак часописа почиње новом пагинацијом).

4 Преписка XII, Београд 1998, 97–105.

ила Обреновића и књаза Николе I Петровића, саветовали су га В. Караџић и Јован Бошковић (1834–1893), а финансијски и сарадницима помагао Рајевски.

Алексић је за руске новине (*Санкт-Петербургские ведомости* и др.) слао дописе: „Словенске земље“, „Из словенских земаља“ и „Венгрије“ (Аустрије) и др.

Ако је тачан датум дописа који доносимо у прилогу, он је у Београду боравио крајем 1859. и почетком 1860. године. У допису је претресао политичке и културне прилике у Србији, и том приликом писао о београдској штампи, пре свега о *Српским новинама* Милоша Поповића, и о најважнијој личности наше културе тога времена – Вуку Караџићу, кога ставља у контекст словенске идеје, и оцењује негативно.

Иако је о Милошу Поповићу, уреднику *Српских новина*, писао негативно, он је у овом листу сарађивао 1851. године. Под иницијалима К. А. штампао је превод:

Барон Брамбеус (О. И. Сенковски), *Ноја леја и ружна. Шала*. Превео с руског К. А., *Српске новине*, 1851, XVIII, № 117 (13. X), 447.

Барон Брамбеус (О. И. Сенковски), *Како није завидљиво величије људи*. Превео К. А., *Српске новине*, 1851, XVIII, № 118 (16. X), 451.

Осип Иванович Сенковски (19/31. III 1800 – 4/16. III 1858), руско-пољски писац, писао је на руском и пољском језику под псеудонимима Барон Брамбеус и А. Белкин.

Наша штампа XIX века о Алексићу пружа нешто мало података. Константин Алексић, гвардијски официр, послао је из Русије, 1859, Читалишту београдском три рада: „Невесте из Јармаркје“ и, из *Руске беседе*, посебно печатане чланке Н. Погодина: „Два слова по поводу современих обстојтелства“ и „Аустрија“.⁵

Седамдесетих година XIX Алексић се настанио у Србији и, као бивши царски официр руске војске, учествовао у борбама за ослобођење југоисточне Србије 1877–1878. године. Године 1883. оженио се глумицом Милком Гргуоровом (1840–1924). Како је тада официрима било забрањено да се жене глумицама, Алексић је упутио посебну молбу српском двору; дозволу за венчање дала је краљица Наталија. Брачни пар тада се преселио у Добрачину бр. 9.

Током овог изузетно срећног и хармоничног брака започела је Милка и књижевни рад: написала око педесет приповедака, које су данас расуте по српској периодици, а посебно је објавила једну

5 „Читалишту београдском поклонио је...“. *Српске новине*, 1859, XXVI, 119 (10. X), 571.

збирку *Прийоведака* (1897). Преводила је са француског и немачког.⁶

Према *Шемайизму одликовања* (Београд 1895), Константин Алексић, добровољачки официр, одликован је „Таковским крстом“ V степена (1877).

Константин Алексић умро је у Београду 8. XII 1896, а сахрањен на београдском гробљу 10. X.⁷

Податке о аутору дописа у Прилогу дао нам је својевремено Голуб Добрашиновић (1925–2008), који је до смрти припремао Библиографију литературе о Вуку Караџићу. Та библиографија замишљена је хронолошки кад бележи дела штампана за време Вуковог живота, а после тога по азбучном реду аутора. Нажалост, завршни примерак ове библиографије није сачуван; ми смо, уз помоћ академика Василија Крестића и Милета Станића, успели да рукописну оставштину пренесемо у Архив САНУ. У овој оставштини налазе се и фрагменти библиографије литературе о Вуку Караџићу, коју је Добрашиновић објављивао, повремено, у *Ковчежићу* Вуковог и Доситејевог музеја.

На нападе на Вука у руској штампи спремао се да одговори Панта Срећковић чланком „Вукъ Караџичъ и сербская литература“ (*Русская беседа*, IV, 1858 – *Санкт-Петербургские ведомости*, IV, 1859, № 276 18. декемб.) Рукопис тога текста сачувао се до наших дана; објавио га је Владимир Бован.⁸

ПРИЛОГ

Словенске земље

Београд (у Србији) 22-ог. октобра. У својим последњим писмима говорио сам о дебатама у скупштини и представио вам патриотско расположење народа. Овога пута желим да кажем нешто о штампи као једној од најзначајнијих опруга државног живота ове словенске земље.

За сада, нажалост, не могу да вам јавим ништа посебно пријатно. Наша штампа, након дуготрајне борбе за време претходне владе, ограничена је, осим званичног органа, само на лист *Српске новине*, који сада излази. Лист би био сасвим довољан за нашу земљу да не

6 Вера Црвенчанин. *Свиђања и сујон Милке Гргурове*. Београд 2003.

7 [Аноним]. „Константин Алексић, супруг Милке Гргурове“. *Босанска вила*, 1897, XII, 1 (15. I), 14; Милка К. Алексића-Гргурова. „Константин Алексић, капетан у оставци“. [Читуља] *Дневни лист*, 1897, XV, 124 (4. VI), 1. Даје полугодишњи помен.

8 Владимир Бован. „Једна необјављена одбрана Вука Караџића“. *Обележје* (Приштина), 1972, XI, 4 (јули–август), 99–111.

тежи лажном циљу. Његов је уредник г. Милош Поповић, чија је политичка оријентација превртљива. Док сви умови у земљи теже ка једном циљу и подржавају омиљеног кнеза у његовом тегобном послу након дуготрајне небриге за преображај нашега краја, у овај лист се, под изговором најоданије привржености, маскира смер који је у супротности са нашим стремљењима. Ништа не може сејати раздор и крчити пут жељама римске пропаганде и аустријске владе у толикој мери колико наставак овакве тежње. Ми не приговарамо г. Поповићу због лоше намере, колико због слабости његовог карактера. По свом садржају лист није у стању да да било какав савет. Словенске вести уопште не прима, или преноси само мишљења наших најљућих непријатеља. Аустријске новине нападају нашу земљу и уредништво не само што им не одговара, већ отворено одбацује да узме у заштиту племените родољубе. У исто време, пошто је наша земља чисто православна, она све време брани верску толерантност иако је она код нас присутна у потпуности. Зашто уредништво говори у корист поданика који код нас уопште не постоје? Да би нашкодило нашој цркви и приморало нас да, услед деморализације, постанемо жртве аустријских језуита? Зашто уредништво сеје семе раздора у нацији која је тек ступила у братске односе с осталим Словенима? Зашто се оно труди да ослаби нашу свету веру за којом, као талисманом, жуде сада Словени, и Хрвати и Чеси? Зато што то одговара Аустрији!

Можда је уредништво заслепљено, али се ми у сваком случају надамо да ће наш кнез то да прекине. Али да бисте схватили душу ових сплетки, треба отворено да вам скренем пажњу на доктора Вука Караџића. И оптужујем га само због његових слабости. Сва његова слава заснована је на томе што странци не познају нашу књижевност, и услед тога је он постао славан. Он је наложио свештеницима и другим лицима да сакупљају народне песме, и будући само приређивач ових умотворина он је стекао славу великог песника. На истоветан начин је, помоћу других људи, сакупио и речи за свој речник, и то га је прославило као филолога.

Превод с руског.⁹

9 „Београд (Србија), 22. октобра (Словенске земље)“. *С.-Петербургские ведомости*, 1859, № 276 (18. децембра). Спис је датиран: „У Београду, 30. маја 1860“. Један од аутора напада на Вука је и Константин Н. Алексић.

Staniša Vojinović

Vuk's Forgotten Critic Konstantin N. Aleksić

Summary

In contrast to the positive reviews of Vuk Karadžić and his work, in the 1860s, the criticism of the language reform appeared in Russian periodicals. Among the critics, the Slavophile Konstantin Aleksić, who criticized Vuk for separating the Serbian language from the Slavic mother tongue, stood out. The criticism of the views of Aleksić and others sharing his opinion in Russian periodicals was written by Panta Srečković. This work remained in manuscript and was published by Vladimir Bovan.

Key words: polemic, Slavophile, language reform, Russian periodicals, history of Serbian literature

Примљено: 20. 12. 2025.

Прихваћено: 4. 7. 2026.